**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни

"УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ РОЗРОБКИ Й ОСВОЄННЯ ВИРОБНИЦТВА НОВИХ ПРОДУКТІВ"

**для студентів спеціальності 8.03060102
"Менеджмент інноваційної діяльності"
денної форми навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ, 2012

Затверджено на засіданні кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємства.

Протокол № 6 від 09.12.2011 р.

Укладач Разінкова В. П.

З-13 Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни "Управління процесом розробки й освоєння виробництва нових продуктів" для студентів спеціальності 8.03060102 "Менеджмент інноваційної діяльності" денної форми навчання / укл. Разінкова В. П. ─ Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. ─ 32 с. (Укр. мов.)

Подано питання для самостійного опрацювання та самодіагностики, тести для контролю знань студентів за кожною темою навчальної дисципліни.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.03060102 "Менеджмент інноваційної діяльності" денної форми навчання.

Вступ

У сучасних умовах розвитку економіки усе гостріше постає необхідность конкретизації цілей розвитку підприємства, визначення пріоритетних завдань, способів їх досягнення.

Перехід до ринкових відносин вимагає вдосконалювання управління та регулярної роботи на підприємстві щодо організації створення та освоєння виробництва нових продуктів. Тому сучасний менеджер повинен знати не тільки основи управління, планування та організації виробництва на підприємстві, але й уміти кваліфіковано вирішувати питання, пов’язані з підготовкою виробництва нових видів продукції, шукати та обґрунтовувати шляхи підвищення ефективності освоєної у виробництві продукції.

Мета опанування дисципліни "Управління процесом розробки й освоєння виробництва нових продуктів" – сприяти формуванню у студентів комплексних знань та вмінь з управління процесом наукових досліджень, розробки та освоєння виробництва нових продуктів, технології наукових досліджень та розробок (НДДКР), науково-технічної підготовки виробництва, а також досвіду застосування сучасних методів управління і планування у сфері НДДКР, проблем і перспектив автоматизації НДДКР в Україні та за кордоном.

Для досягнення такої мети важливе значення має підготовка фахівців, що володіють професійними компетенціями з питань управління освоєнням нових продуктів на підприємстві як засобів підвищення конкурентоздатності й ефективності підприємства в ринкових умовах.

Предмет дисципліни – закономірності планування, організації та управління освоєнням нових продуктів на підприємстві як засобів підвищення конкурентоздатності й ефективності підприємства в ринкових умовах.

Глибоке вивчення теоретичних питань даної дисципліни є основою для подальшого використання отриманих знань на практиці в ході вирішення завдань планування, організації виробництва та управління.

Важливість питань, що розглядаються в даній дисципліні, полягає в тому, що майбутньому менеджеру для прийняття оптимальних рішень необхідно володіти знаннями з етапів та стадій розробки та створення нового продукту, методів та факторів прискорення підготовки виробництва, напрямів удосконалення управління на всіх стадіях розробки нового продукту та підвищення ефективності всього процесу.

Вивчення теоретичних положень з навчальної дисципліни потребує закріплення цих знань. Виконання запропонованих семінарських і практичних занять допомагають сформувати у студентів такі професійні компетенції:

розуміння основних понять і категорій дисципліни;

здатність до аналізу управління процесами розробки та освоєння нових виробів;

уміння досліджувати передовий досвід у сфері управління процесами розробки нових виробів;

здатність до застосування окремих методів, зокрема статистичного аналізу.

Для ефективного вивчення дисципліни, окрім лекційних і семінарських занять, значну увагу слід приділити самостійній роботі студентів.

Основними видами самостійної роботи студентів є вивчення додаткової літератури за темами дисципліни, робота з нормативними та законодавчими актами, підготовка до аудиторних занять, проміжного та підсумкового контролю.

На основі опрацювання літературних джерел щодо окремих питань, винесених на самостійне вивчення, студенти поглиблюють знання. Наведені тестові завдання після кожної теми дають змогу здійснити контроль знань студентів.

Тема 1. Процес підготовки виробництва до випуску нового продукту і основи його організації

Питання для самостійного опрацювання

1. Сформулюйте різницю понять "нововведення" та "інновація".

2. Розкрийте зміст пріоритетного розвитку економіки на основі активізації інноваційної діяльності.

3. Дайте класифікацію нововведень та інновацій.

4. Сформулюйте завдання і зміст НДДКР.

5. Охарактеризуйте нормативну базу для організації процесів НДДКР.

6. У чому полягають основи формування інноваційних організацій?

7. Дайте характеристику цілям організаційних структур, їх динамічності та впливу на ефективність роботи.

Контрольні питання для самодіагностики

1. У чому полягають сутність і завдання інноваційної політики підприємства?

2. У чому полягають зміст та завдання науково-дослідних та науково-конструкторських робіт (НДДКР)?

3. Побудуйте організаційну структуру системи підготовки виробництва.

4. Назвіть резерви та напрями удосконалення процесів НДДКР.

5. Дайте характеристику сучасним концепціям інноваційного розвитку.

6. Охарактеризуйте інноваційний тип розвитку як мету економічної політики держави.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Продукт інтелектуальної діяльності людей, оформлений результат фундаментальних, прикладних чи експериментальних досліджень у будь-якій сфері людської діяльності, спрямований на підвищення ефективності виконання робіт – це:

а) інновація;

б) новація;

в) винахід;

г) нововведення.

2. Інновації, що орієнтуються на виробництво і використання нових продуктів у сфері споживання – це:

а) ринкові інновації;

б) продуктові інновації;

в) інновації процесу;

г) технологічні інновації.

3. Класифікація інновацій за змістом діяльності не включає:

а) ринкові інновації;

б) управлінські інновації;

в) організаційні інновації;

г) технологічні інновації.

4. Необхідність залучення до процесу розроблення інновацій всіх внутрішніх елементів підприємства – це принцип:

а) комплексності;

б) плановості;

в) цілісності;

г) інформаційної забезпеченості.

5. Потреби ринку можуть вивчатися за допомогою:

а) аналізу використання продуктів-аналогів;

б) інформації із системи збуту;

в) звітів і пропозицій торговельних посередників;

г) досліджень сегментів ринку, що швидко розвиваються.

6. Інформація, що знаходиться у поданих, але ще не розглянутих заявках, акцептованих заявках та виданих охоронних документах – це :

а) науково-технічна інформація;

б) патентна інформація;

в) бібліографічна інформація;

г) систематичний каталог.

7. Оформлений результат науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт у вигляді відкриття, винаходу нового чи модернізованого продукту, технології, ноу-хау, нових наукових підходів чи принципів тощо є:

а) інновація;

б) нова техніка;

в) новація;

г) НД і ПКР.

8. Розкрийте зміст абревіатури:

а) система оновлення підприємства;

б) система створення й освоення випуску нової продукції;

в) система оновлення продукції;

г) система організації накуи та планування.

9. Фізичні чи юридичні особи, які здійснюють інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи позичені кошти в реалізацію інноваційних проектів – це:

а) суб’єкти інноваційної діяльності;

б) об’єкти інноваційної діяльності;

в) інвестори;

г) ініціатори нововведень.

10. Характеристики підприємства, його продукції чи послуг, які дають йому певні переваги над прямими конкурентами – це:

а) конкурентна сила підприємства;

б) конкурентні переваги підприємства;

в) конкурентні важелі підприємства;

г) конкурентні позиції підприємства.

11. Закон попиту характеризує:

а) залежність між витратами на виготовлення продукції і попитом на неї;

б) залежність між обсягом реалізації та ціною на продукцію;

в) залежність між ціною та попитом на продукцію;

г) залежність між витратами на виготовлення продукції і ціною на неї.

12. До складових інноваційної політики не належать:

а) маркетингова політика;

б) політика у галузі науково-дослідницьких і проектно-конструкторських робіт;

в) політика структурних змін;

г) виробнича політика.

13. Захисна стратегія спирається на інноваційну політику типу:

а) ризикового;

б) еволюційного;

в) витратного;

г) залежного.

14. Указати, завдяки якій складовій інноваційної політики менеджмент підприємства має змогу вивчити структуру товарного ринку та прийняти рішення щодо форм і методів розвитку конкурентного середовища на ньому:

а) технічній політиці;

б) маркетинговій політиці;

в) політиці у галузі науково-дослідницьких і проектно-конструкторських робіт;

в) політиці структурних змін;

г) інвестиційній політиці.

15. Сфера інноваційної діяльності включає:

а) ринок інновацій;

б) ринок новацій;

в) ринок інвестицій;

г) усі відповіді правильні.

Література: основна [2; 3; 6; 7]; додаткова [8; 9; 18; 30; 41].

Тема 2. Державне регулювання і сучасні форми інноваційної діяльності

Питання для самостійного опрацювання

1. Сформулюйте задачі та назвіть інструменти державного регулювання інноваційної діяльності.

2. Охарактеризуйте такі форми державної підтримки: пряме фінансування, безпроцентні банківські позики, венчурні інноваційні фонди, прискорена амортизація обладнання, створення мережі технопарків, технополісів.

3. Як здійснюється регулювання інноваційної діяльності в Україні?

4. Перерахуйте ознаки класифікації інноваційних організацій.

5. Визначте роль малого підприємництва в освоєнні та просуванні нового продукту на ринок.

6. Перерахуйте сучасні організаційні форми інноваційної діяльності.

7. Охарактеризуйте венчурні фірми як засіб залучення інвестицій.

8. Дайте характеристику спеціалізованим та комплексним інноваційним організаціям.

9. Визначте особливості державного регулювання в США.

10. Визначте особливості державного регулювання Японії та в країнах Євросоюзу.

Контрольні питання для самодіагностики

1. Сформулюйте сутність та завдання державної інноваційної політики.

2. Охарактеризуйте зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності.

3. У чому полягає державне регулювання інноваційної діяльності в Україні?

4. Охарактеризуйте сучасні організаційні форми інноваційної діяльності в Україні.

5. Які існують організаційні проблеми інноваційної діяльності на підприємствах в України?

6. Якими методами й за допомогою яких інструментів здійснюється державне регулювання інноваційної діяльності?

7. У чому полягають особливості зарубіжного досвіду підтримки інноваційного розвитку?

8. За допомогою яких директивних документів здійснюється регулювання інноваційної діяльності в Україні?

9. Охарактеризуйте організаційні форми діяльності підприємств та їх вплив на інноваційну діяльність в Україні.

10. Назвіть види і джерела фінансування інноваційної діяльності.

11. У чому полягає вітчизняний досвід підтримки інноваційної діяльності?

12. Сформулюйте правові аспекти охорони інтелектуальної власності.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Формування інноваційної політики має здійснюватися на основі таких принципів:

а) орієнтація на вирішення поточних проблем інноваційної діяльності, цілеспрямованість, орієнтація на спрямованість на потреби ринку, планомірність;

б) переважання стратегічної спрямованості, орієнтація на потреби ринку, цілеспрямованість, комплексність, планомірність, інформаційна забезпеченість;

в) орієнтація на потреби ринку, цілеспрямованість, науковий підхід до обґрунтування інноваційних рішень, планомірність;

г) орієнтація на потреби ринку, науковий підхід до прийняття інноваційних рішень, планомірність, комплексність.

2. До форм розвитку техніко-технологічної бази підприємства не належить:

а) модернізація устаткування;

б) технічне доозброєння підприємства;

в) нове будівництво;

г) реконструкція.

3. До власних джерел фінансових ресурсів підприємства не належить:

а) внутрішньогосподарські резерви;

б) прибуток;

в) кошти від продажу облігацій;

г) амортизація.

4. Укладання центральними чи регіональними органами державного управління договорів із суб'єктами інноваційної діяльності щодо розробленя й виробництва інноваційних продуктів,технології та послуг – це :

а) інструменти державної інноваційної політики з боку попиту;

б) інструменти державної інноваційної політики з боку пропозиції;

в) інструменти створення сприятливого середовища для інноваційного процесу;

г) інструменти створення сприятливого середовища для інноваційного проекту.

5. Державна інноваційна політика, яка передбачає визначення державою головних цілей та пріоритетних напрямів науково-технологічного та інноваційного розвитку країни – це політика:

а) соціальної оріентації;

б) технологічного поштовху;

в) ринкової оріентації;

г) цілеспрямованої зміни економічної структури господарського механізму.

6. Який метод переходу на випуск нових виробів вимагає найбільшого відволікання засобів з обороту:

а) послідовний;

б) паралельний;

в) паралельно-послідовний;

г) всі перехóвані методи за зазначеним критеріем завжди рівноцінні?

7. Які з наведених науково-дослідницьких робіт фінансуються з Державного бюджету:

а) пошукові;

б) фундаментальні;

в) прикладні;

г) НД і ПКР.

8. Вхідними принципами, на основі яких має будуватися система фінансування інновацій, є:

а) чітка цільова орієнтація;

б) економічна обґрунтованість і юридична захищеність використовуваних прийомів та механізмів залучення інвестицій;

в) множинність джерел фінансування;

г) правильні всі відповіді.

9. Вкладення в об’єкти, пов’язані територіально і функціонально з інноваційним об’єктом, які необхідні для його нормальної експлуатації – це:

а) прямі інвестиції;

б) супутні інвестиції;

в) портфельні інвестиції;

г) неактивні інвестиції.

10. Державна фінансова підтримка інноваційних проектів означає:

а) їх пряме фінансування з Державного бюджету без повернення вкладених коштів;

б) безвідсоткове кредитування за рахунок бюджетних коштів;

в) надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів;

г) неправильна відповідь а).

Література: основна [1; 2; 4; 5]; додаткова [12; 15; 18; 19; 21; 25; 29, 36; 37].

Тема 3. Сучасні методи планування та управління науково-дослідними та дослідно-конструкторськими роботами (НДДКР)

Питання для самостійного опрацювання

1. Як здійснюється оцінка рівня ІД (інноваційної діяльності)?
2. Назвіть шляхи використання резервів.
3. Охарактеризуйте механізацію і автоматизацію проектування нового продукту.
4. У чому полягає уніфікація і стандартизація конструкторсько-технологічних робіт і документів?
5. Назвіть напрями автоматизації робіт з НДДКР, нового продукту.
6. Дайте характеристику САПР і автоматизування дистанційних комплексів.
7. У чому полягає ефективність автоматизації, скорочення термінів технічної підготовки виробництва?
8. Охарактеризуйте моделі інноваційного процесу.

Контрольні питання для самодіагностики

1. Назвіть методи оцінювання рівня інноваційної діяльності на підприємстві.
2. Перерахуйте шляхи підвищення ефективності НДДКР, скорочення часу освоєння виробництва нових продуктів.
3. Яку роль відіграє постійне оновлення виробництва, автоматизація на проектування нових продуктів?
4. Який досвід має ХНЕУ в розробці методів автоматизованого проектування конструкторської і технологічної документації?

5. Охарактеризуйте інтегровані автоматизовані комплекси створення нових продуктів.

6. Як здійснюється автоматизація НДДКР в Україні?

7. Які є форми та засоби фінансування інновацій?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Метод комплексного техніко-економічного дослідження об'єкта з метою розвитку його функцій при оптимальному співвідношенні між їх значущістю для споживача і витратами на їх здійснення – це:

а) метод функціонально-вартісного аналізу;

б) метод контрольних запитань;

в) метод інверсії;

г) метод елімінування.

2. До внутрішніх чинників, що впливають на розмір та характер попиту, не належить:

а) кількість майбутніх споживачів продукції;

б) ціна продукції;

в) якість продукції;

г) реклама продукції.

3. До зовнішніх чинників, що впливають на розмір та характер попиту, не належить:

а) реклама продукції;

б загальний стан економіки;

в) розвиток науково-технічного прогресу;

г) доходи споживачів.

4. Методи, що передбачають складання планів-графіків реалізації інноваційного проекту за окремими стадіями (роботами,етапами), контроль за їх дотриманням і ліквідацію відхилень від планів-графіків з метою оптимізації термінів реалізації проекту, – це:

а) сітьові методи управління;

б) методи управління за цілями;

в) методи термінової оптімізації;

г) графічні методи.

5. Укажіть, якій вид організаційно-технологічних моделей доцільно використовувати при імовірнісному методі календарного планування робіт зі створення та освоення нової продукції:

а) матричну модель;

б) сітьову модель;

в) лінійну модель Ганта;

г) математичну модель.

6. Укажіть, при якому методі виконання робіт тривалість циклу визначається, як проста сума тривалостей окремих етапів і робіт:

а) послідовному;

б) паралельному;

в) ці показники незалежні;

г) при переривно-послідовному.

7. Укажіть правильну послідовність здійсненя основних етапів проведення функціонально-вартістного аналізу:

а) творчий – аналітичний – інформаційний – дослідницький;

б) інформаційний – аналітичний – творчий – дослідницький;

в) дослідницький – творчій – аналітичний – інформаційний;

г) підготовчий – дослідницький – аналітичний – рекомендаційний.

8. Виробничий процес, протягом якого здійснюється вихід підприємства на проектні потужності з випуску нової продукції, називається:

а) виробничим освоєнням;

б) економічним освоєнням;

в) технічним освоенням;

г) технологічним освоенням.

9. Назвіть, який з перерахованих методів не відноситься до основних методів обґрунтування собівартості виробу:

а) метод питомих показників;

б) баловий метод;

в) кореляційний метод;

г) метод регресійного аналізу.

Література: основна [4; 5]; додаткова [9; 11; 12; 15; 20; 22; 25; 37; 38].

Тема 4. Конструкторська підготовка виробництва (КПВ)

Питання для самостійного опрацювання

1. Для чого проводять передпроектні дослідження?

2. Охарактеризуйте зміст та етапи науково-дослідницької роботи.

3. У чому полягає зміст і основні стадії КПВ?

4. У чому полягає зміст і призначення ЕСКД?

5. Дайте характеристика дослідно-конструкторським роботам і їх організації.

6. Розкрийте особливості техніко-економічного обґрунтування прийнятих рішень по КПВ.

7. Охарактеризуйте експериментальну базу.

8. Сформулюйте основні завдання організації праці конструкторів.

Контрольні питання для самодіагностики

1. Розкрийте сутність конструкторської підготовки виробництва та єдиної системи конструкторської документації.

2. Охарактеризуйте основні напрями уніфікації та стандартизації виробів.

3. Сформулюйте завдання механізації та автоматизації проектування нового продукту.

4. Назвіть методи прискорення КПВ.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Комплекс робіт з технічної підготовки не включає:

а) відпрацьовування конструкції виробу на технологічність;

б) розроблення технологічних процесів;

в) конструювання і виготовлення спеціального технологічного устаткування й оснащення;

г) відпрацьовування і впровадження технологічних процесів.

2. Технологічний контроль креслень з метою забезпечення відповідності даної конструкції вимогам економічності Її виготовлення – це процес:

а) оцінювання ефективності виготовлення продукції;

б) розроблення технології виготовлення продукції;

в) відпрацьовування конструкції виробу на технологічність;

г) усі відповіді правильні.

3. Укажіть, результатом якої діяльності є конструкція нового виробу:

а) науково-дослідницьких робіт;

б) проведення прикладних наукових досліджень;

в) проведення дослідно-конструкторських робіт;

г) проведення дослідно-організаційних робіт.

4. Усунення основних недоліків конструкції нового виробу й технології його виготовлення здійснюють у процесі:

а) виробництва;

б) обговорення технічного проекту на науково-технічної раді;

в) організаційного проектування;

г) технологічної підготовки виробництва.

5. Підставою для проведення дослідно-конструкторських робіт є:

а) результати науково-дослідницьких робіт;

б) технічна пропозиція;

в) техничне завдання;

г) ескізний проект.

6. У складі дослідно-конструкторських робіт виконуються:

а) ескізний проект;

б) технічні пропозіції;

в) робоча документація;

г) технічний проект.

7. На основі тесту 6 укажіть правильну послідовність проведення дослідно-конструкторських робіт:

а) 1 – 2 – 3 – 4;

б) 3 – 1 – 4 – 2;

в) 1 – 4 – 3 – 2;

г) 2 – 4 – 3 – 1.

8. Розробка принципової схеми, що дає загальне подання роботи нового виробу, здійснюється на стадії:

а) технічного завдання;

б) технічної пропозіції;

в) ескізного проектування;

г) технічного проектування.

9. На стадії "технічна пропозиція" собівартість нового виробу визначається:

а) не визначається;

б) складається калькуляція виробничої собівартості виробу;

в) укрупненим методом питомих показників;

г) складається калькуляція повної собівартості виробу.

10. Підставою для проведення дослідно-конструкторських робіт є:

а) результати науково-дослідницьких робіт;

б) технічна пропозиція;

в) технічне завдання;

г) ескізний проект.

Література: основна [2; 4; 5]; додаткова [10; 14; 24–27; 33].

Тема 5. Організаційна технологічна підготовка виробництва

Питання для самостійного опрацювання

1. Дайте характеристику технологічної підготовки виробництва.
2. У чому полягає зміст та основні етапи організаційної технологічної підготовки виробництва?
3. Визначте зміст і значення Єдиної системи технологічної підготовки виробництва (ЄСТВ).
4. Сформулюйте порядок розробки техпроцесів, проектування та виготовлення технологічного оснащення.
5. У чому полягає варіантність розробки техпроцесів і яка галузь їх використання?
6. За якими показниками проводять економічне обґрунтування доцільних варіантів?
7. Які витрати включає технологічна собівартість виробів?

Контрольні питання для самодіагностики

1. Сформулюйте значення технологічної підготовки виробництва та Єдиної системи технологічної документації.
2. У чому полягає організація проектування виробництва нових продуктів?
3. Чому технологічна уніфікація і стандартизація є передумовою для автоматизації проектування?
4. Які економічні розрахунки проводять на стадіях та етапах ТПВ?

Тестові завдання для самоконтролю

1. Техніко-економічне обґрунтування ефективного варіанта технології виготовлення виробів визначається:

а) порівнянням технологічної собівартості;

б) порівнянням величини постійних витрат на виготовлення продукції;

в) порівнянням величини витрат на заробітну плату з розрахунком на одиницю продукції;

г) усі відповіді правильні.

2. Для економічного обґрунтування черговості заміни обладнання використовують:

а) коефіцієнт оновлення обладнання;

б) коефіцієнт ефективності витрат на проведення капітального ремонту обладнання;

в) коефіцієнт ефективності використання робочого часу обладнання;

г) термін експлуатації обладнання.

3. Сигналом для здійснення технологічних змін є:

а) зменшення обсягу продажу продукції підприємства;

б) погіршення фінансових показників підприємства;

в) погіршення показників ефективності виробництва;

г) усі відповіді правильні.

4. Інформація, що знаходиться у поданих, але ще не розглянутих заявках, акцептованих заявках та виданих охоронних документах – це:

а) науково-технічна інформація;

б) патентна інформація;

в) систематичний каталог;

г) бібліотечна інформація.

5. Розвиток техніко-технологічної бази здійснюється за ранунок:

а) розширення нового будівництва;

б) проведення капітального ремонту;

в) технічного дооозброєння;

г) заміни спрацьованого обладнання.

6. Укажіть, які з наведених робіт входять до складу технологічної підготовки виробництва:

а) розроблення технологічних маршрутів, операційних процесів, відлагодження технологічних процесів;

б) визначення потреби в оснащенні та обладнанні;

в) нормування витрат матеріалів;

г) розробка технологічної документації.

7. Укажіть, у якій залежності знаходиться тривалість циклу виконання стадії системи оновлення нових продуктів із кількістю виконавців:

а) у прямій пропорційній залежності;

б) в оберненій пропорційній залежності;

в) ці показники незалежні;

г) в експоненціальній залежності.

8. Укажіть, при якому значенні коефіцієнта спадкоємості проектування та виготовлення нового приладу буде найдешевшим?

а) Кпр = 0,50;

б) Кпр = 0,02;

в) Кпр = 1,00;

г) Кпр = 0,90.

9. При зіставленні витрат пропонованого технологічного процесу з базовим приймаються за увагу:

а) усі витрати;

б) вибірково: найбільші витрати;

в) тількі витрати, що змінюються;

г) усі, крім вартості заготівлі.

10. Назвіть систему технологічної підготовки виробництва, яка застосовується у серійному виробництві:

а) змішана;

б) централізована;

в) контрольна;

г) специфічна.

11. Укажіть, яким із перелічених показників не оцінюється рівень прогресивності технології:

а) структурою технологічних процесів за трудомісткістю;

б) часткою нових застосовуваних технологічних процесів;

в) середнім віком застосовуваних технологічних процесів;

г) питомою металомісткістю устаткування.

Література: основна [2; 4; 5]; додаткова [10; 16; 20; 25–27; 30; 32; 33].

Тема 6. Планова підготовка виробництва

Питання для самостійного опрацювання

1. Охарактеризуйте зміст та основні етапи організаційної підготовки виробництва.

2. У чому полягає зміст завдання освоєння нових продуктів?

3. Як здійснюється організація переходу на випуск нових виробів?

4. Визначте зміст та завдання планування підготовки виробництва.

5. Назвіть нормативи для планування підготовки виробництва.

6. Охарактеризуйте технологічну підготовку виробництва та методи його розроблення.

7. Охарактеризуйте програмно-цільові мережі його використання.

8. Назвіть методи планування та управління підготовкою виробництва.

9. Проведіть розрахунки собівартості та капіталовкладень для обумовлення ефективності проектів.

Контрольні питання для самодіагностики

1. Як здійснюється організаційна підготовка виробництва і перехід на випуск нової продукції?

2. Розкрийте сутність планування конструкторської та технологічної підготовки виробництва, її нормативної бази.

3. Охарактеризуйте програмно-цільові методи управління підготовки нового виробництва.

4. У чому полягає сутність планування і організації створення нового продукту?

5. Визначте роль організаційного аспекту процесу створення нового продукту.

6. Назвіть основні принципи та підходи до реалізації інноваційних проектів.

7. Охарактеризуйте сутність планування портфелю інноваційної продукції.

8. Дайте характеристику досвіду ХНЕУ в розробці методів автоматизованого проектування конструкторської і технологічної документації.

9. Дайте характеристику інтегрованим автоматизованим комплексам створення нових продуктів.

10. Розкрийте функцію автоматизації НДДКР в Україні.

11. Назвіть і охарактеризуйте форми та засоби фінансування інновацій.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Планування створення нового товару передбачає здійснення інноваційної діяльності за такими етапами:

а) генерування ідей, розроблення концепції товару, розроблення та створення дослідного зразка, пробне виробництво;

б) пошук ідей і їх оцінювання, розроблення конструкції товару, виготовлення дослідного зразка, промислове виробництво товару;

в) генерування ідей, оцінювання та відбір перспективних ідей, концепції товару, розроблення та створення дослідного зразка, пробний маркетинг;

г) пошук ідей розробки та створення нового товару, пробний маркетинг.

2. Стратегічне планування інноваційної діяльності підприємства включає етапи:

а) аналіз зовнішнього середовища і прогнозування його розвитку;

б) визначення інноваційного потенціалу підприємства;

в) визначення інноваційних можливостей підприємства;

г) реалізація інноваційних проектів.

3. Довготермінові вкладення капіталу в різні сфери діяльності з метою отримання прибутку – це:

а) інвестиції;

б) інвенції;

в) інновації;

г) правильні всі відповіді.

4. Проекти,спрямовані на випуск та продаж нових продуктів і пов'язані, як правило, з будівництвом споруд, удосконаленням технологій, розширенням присутності на ринку – це:

а) проекти розвитку підприємства;

б) технічні проекти;

в) промислові проекти;

г) організаційні проекти.

5. До основних критеріїв оцінювання результатів інновацій необхідно включати таку оцінку:

а) актуальність;

б) значимість;

в) багатоаспектність;

г) усі відповіді правильні.

6. Визначення ефекту від реалізації інновацій має включати оцінку:

а) науково-технічну;

б) економічну;

в) соціальну;

г) всі перелічені види оцінок.

7. Укажіть, які показники характеризують загальний результат, отриманий підприємством від здійснення інноваційних заходів за певний проміжок часу:

а) абсолютна ефективність;

б) одноразовий ефект;

в) мультиплікаційний ефект;

г) усі перелічені види оцінок.

8. Основним принципом оцінювання економічної ефективності реалізації інновацій є:

а) порівняння ефекту (результату) від застосування нововведень і витрат на їх виробництво та споживання;

б) порівняння ефекту (результату) від застосування нововведень і витрат на їх розроблення, виробництво та споживання;

в) порівняння ефекту (результату) від застосування нововведень і витрат на їх розроблення;

г) порівняння ефекту (результату) від застосування нововведень і витрат на їх розроблення та виробництво.

9. Укажіть, за яких умов використовують нормативний метод планування робіт зі СОНП:

а) за умов необхідності розроблення нормативів трудовитрат на виконання робіт;

б) за умов наявності норм витрат на виконання окремих робіт;

в) при виконанні особливо відповідальних робіт;

г) при виконанні термінових робіт.

10. Визначте, при якому значенні коефіцієнта стандартизації виготовлення нової техніки буде найкоротшим:

а) Кст = 0,2;

б) Кст = 0,5;

в) Кст = 1,0;

г) Кст = 0,1.

11. Укажіть основні критерії ефективності процесу створення (проектування) нової продукції:

а) частота виходу на ринок нових видів продукції;

б) кількість проектів нових виробів;

в) формування репутації у споживача;

г) частота проектів розробки нових продуктів.

Література: основна [1; 2; 4; 5]; додаткова [8; 9; 11; 13; 20; 23; 25; 36].

Глосарій

Банк даних – сукупність програмних, організаційних і технічних засобів, призначених для централізованого накопичення та багатоцільового колективного використання інформації, а також самих даних (інформаційних одиниць), що відповідним чином систематизовані та сконцентровані у певному місці (в комп'ютерній пам'яті, каталогах тощо).

Бюджет – фінансове і бухгалтерське вираження поточних планів підприємства.

Бюджет інноваційного проекту – фінансове і бухгалтерське вираження плану реалізації інноваційного проекту.

Венчурний (ризиковий) капітал – якісно новий спосіб інвестування коштів великих компаній, банків, страхових, пенсійних та інших фондів в акції малих інноваційних фірм, що мають значний потенціал зростання і реалізують інноваційні проекти з високим рівнем ризику.

Венчурні фірми – переважно малі підприємства у прогресивних з технологічного погляду галузях економіки, що спеціалізуються у сферах наукових досліджень, розробок, створення і впровадження інновацій, пов'язаних з підвищеним ризиком.

Державна інноваційна політика – сукупність форм і методів діяльності держави, спрямованих на створення взаємопов'язаних механізмів інституційного, ресурсного забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності, на формування мотиваційних факторів активізації інноваційних процесів.

Диверсифікація – поєднання багатьох видів діяльності, введення нових продуктів, зміна їх властивостей тощо.

Дифузія нововведення – процес поширення нововведення для використання у нових місцях, сферах чи умовах.

Економічна ефективність інноваційного проекту – величина, що визначається розміром доходів чи прибутку, отриманих за рахунок реалізації інновації протягом життєвого циклу проекту.

Ефективність інновацій – конкретна здатність інновацій зберігати певну кількість трудових, матеріальних і фінансових ресурсів з розрахунку на одиницю створюваних продуктів, технічних систем, структур.

Ефективність інновацій локальна – сукупність результатів інноваційної діяльності на рівні окремого суб'єкта господарювання.

Ефективність інновацій порівняльна – ефективність, яка характеризує результати порівняння альтернативних варіантів інноваційних заходів, на основі чого здійснюється вибір кращого.

Ефект мультиплікаційний – результат інноваційної діяльності, що поширюється на інші галузі, внаслідок чого має місце мультиплікація ефекту (процес його помноження).

Ефект одноразовий – загальний початковий результат, отриманий підприємством від здійснення інноваційної діяльності.

Ефект протягом розрахункового періоду – результат, отриманий протягом терміну використання інновації.

Ефект річний – ефект, отриманий протягом умовного року (як правило, усереднений).

Інвестиції – довготермінові вкладення капіталу в різні сфери діяльності з метою отримання прибутку.

Інвестиції в НДР – інвестиції, що забезпечують і супроводжують проект; включають необхідні для проведення передпроектних досліджень матеріальні засоби (устаткування, стенди, комп'ютери і прилади) та оборотні кошти (для забезпечення поточної діяльності НДІ чи вузу).

Інвестиції прямі – інвестиції, що безпосередньо використовуються для реалізації інноваційного проекту.

Інвестиції супутні – вкладення в об’єкти, пов’язані територіально і функціонально з інноваційним об’єктом, які необхідні для його нормальної експлуатації (під’їзні колії, лінії електропередачі, каналізація та ін.), а також вкладення невиробничого характеру (охорона навколишнього середовища, соціальна інфраструктура).

Інжиніринг – надання комплексу послуг виробничого, комерційного і науково-технічного характеру для впровадження новації у виробництво. Основний перелік інжинірингових послуг включає прив’язку інноваційного проекту до конкретних умов, проведення тендерів, нагляд за виготовленням устаткування та будівельно-монтажними роботами, допомогу в підготовці персоналу, введення об’єкта в експлуатацію, консультації після введення об’єкта в дію.

Інновації продуктові – інновації, орієнтовані на виробництво і використання нових (поліпшених) продуктів у сфері виробництва або у сфері споживання.

Інновації процесу – нові технології виробництва продукції, організації виробництва та управлінських процесів.

Інноваційна інфраструктура – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об’єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні або тренінгові тощо).

Інноваційна політика – форма стратегічного управління, яка визначає цілі та умови здійснення інноваційної діяльності підприємства, спрямованої на забезпечення його конкурентоспроможності та оптимальне використання наявного виробничого потенціалу.

Інноваційна політика державна – сукупність форм і методів впливу держави, спрямованих на створення взаємопов’язаних механізмів інституційного, ресурсного забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності на формування мотиваційних факторів активізації інноваційних процесів.

Інноваційна політика державна, націлена на зміни економічної структури господарського механізму – спрямування передових технологій на вирішення соціально-економічних проблем, зміну галузевої структури, взаємодію суб'єктів господарювання, підвищення рівня життя тощо.

Інноваційна політика державна "ринкової орієнтації" – визначення провідної ролі ринкового механізму в розподілі ресурсів та визначенні напрямів розвитку науки й техніки і обмеження ролі держави в стимулюванні фундаментальних досліджень. Передбачає створення сприятливого економічного клімату, розвиток інформаційного середовища для здійснення нововведень у фірмах, скорочення прямої участі держави в НДПКР та дослідження ринків, а також зменшення прямих форм регулювання, які заважають стимулюванню ринкової ініціативи та ефективній перебудові ринку.

Інноваційна політика державна "соціальної орієнтації" – політика, спрямована на соціальне регулювання наслідків НТП: процеси прийняття рішень відбуваються із залученням широкої громадськості; рішення приймаються за умов досягнення соціально-політичного консенсусу.

Інноваційна політика державна "технологічного поштовху" – визначення державою головних цілей і пріоритетних напрямів науково-технологічного та інноваційного розвитку, розроблення стимулюючих заходів і створення механізму управління.

Інноваційна програма – програма інноваційної діяльності, спрямована на досягнення цілей розвитку, яка передбачає участь у її реалізації різних юридичних і фізичних осіб (в т. ч. іноземних), а також держави і міжнародних організацій.

Інноваційна стратегія – стратегія, націлена на передбачення глобальних змін в економічній ситуації і пошукові масштабних рішень, спрямованих на зміцнення ринкових позицій і стабільний розвиток підприємства.

Інноваційний лаг – період між появою новації та її впровадженням.

Інноваційний потенціал організації – рівень готовності організації до реалізації проекту чи програми інноваційних стратегічних змін.

Інноваційний проект – комплекс взаємопов'язаних заходів, розроблених з метою створення, виробництва та просування на ринок нових високотехнологічних продуктів за умов встановлених ресурсних обмежень.

Інноваційний товар (товар-новація) – продукт науково-технічної та інноваційної діяльності, що пропонує новий засіб чи спосіб (технологію) виробництва товарів і послуг і відкриває для споживача нові сфери задоволення своїх потреб.

Інновація (нововведення) – кінцевий результат інноваційної діяльності, що отримав втілення у вигляді виведеного на ринок нового чи вдосконаленого продукту, нового чи вдосконаленого технологічного процесу, що використовується у практичній діяльності, або нового підходу до соціальних послуг.

Інструменти (засоби) державного регулювання інноваційної діяльності – акти нормативно-правового чи директивного характеру, які регулюють окремі аспекти інноваційної діяльності

Методи державного регулювання інноваційної діяльності – прямі та опосередковані способи впливу органів державного управління на поведінку суб'єктів інноваційної діяльності з метою підвищення їх інтересу до створення, освоєння та поширення інновацій і реалізації на цій основі інноваційної моделі розвитку країни.

Новація – продукт інтелектуальної діяльності людей, оформлений результат фундаментальних, прикладних чи експериментальних досліджень у будь-якій сфері людської діяльності, спрямований на підвищення ефективності виконання робіт.

Ноу-хау – форма інтелектуальної власності, науково-технічний результат, що навмисне не патентується з метою випередження конкурентів, повного власного використання його для отримання надприбутку або передання іншим користувачам на вигідних умовах за ліцензійним договором.

Прибуток – сума, на яку сукупні доходи комерційних організацій перевищують їх сукупні витрати за певний період.

Прийняття рішення – творчий процес вибору однієї або кількох альтернатив із множинності можливих варіантів (планів) дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей.

Принципи формування інноваційної політики – норми, правила поведінки організації, що встановлюють взаємозв'язок між розвитком підприємства і напрямами його інноваційної діяльності.

Регіональні науково-технологічні центри (РНТЦ) – організаційні структури формування та проведення регіональної інноваційної політики, спрямованої на забезпечення економічного розвитку регіону.

Суб'єкти інноваційної діяльності – фізичні або юридичні особи, які провадять інноваційну діяльність і/або залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи позичені кошти в реалізацію інноваційних проектів.

Сфера інноваційної діяльності – система взаємодії інноваторів, інвесторів, товаровиробників конкурентоспроможної продукції через розвинуту інноваційну інфраструктуру.

Технопарк (науково-технічний парк) – компактно розташований науково-технічний комплекс, до складу якого входять наукові установи, вищі навчальні заклади, комерційні фірми, консалтингові, інформаційні та інші сервісні служби і який функціонує на засадах комерціалізації науково-технічної діяльності.

Технополіси – об'єднання наукових, інноваційних, науково-технологічних парків і бізнес-інкубаторів на певній території з метою об'єднання зусиль і надання потужного імпульсу для економічного розвитку регіону.

Управління інноваційним процесом – невід'ємна складова діяльності сучасного підприємства, що охоплює планування, організування та стимулювання інноваційної діяльності, реалізацію інноваційних проектів, розрахованих на отримання конкурентних переваг і зміцнення ринкових позицій підприємства.

Управлінське рішення – процес, який реалізується суб'єктом управління і визначає дії, спрямовані на розв'язання поставленого завдання в наявній чи спроектованій ситуації.

Управлінський процес – комплекс взаємопов'язаних операцій, що виконуються у певній послідовності і спрямовані на розв'язання конкретних управлінських завдань (проблем) та досягнення поставлених цілей.

Функціонально-вартісний аналіз (ФВА) – метод комплексного техніко-економічного дослідження об'єкта з метою розвитку його корисних функцій при оптимальному співвідношенні між їх значущістю для споживача і витратами на їх здійснення.

Рекомендована література

Основна

1. Василенко В. О. Інноваційний менеджмент : навч. посібн. / В. О. Василенко, В. Г. Шматько. – К. : ЦУЛ; Фенікс, 2003. – 440 с.

2. Гриньова В. М. Організаційні проблеми інноваційної діяльності на підприємстві / В. М. Гриньова, В. В. Власенко. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 399 с.

3. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності / М. А. Йохна. – К. : Академія, 2005. –399 с.

4. Про інноваційну діяльність: Закон України // Відомості Верховної Ради, 2002. – № 40–IV.

5. Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності: Закон України. – 1998. – № 284–XIV.

6. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент : учебник для вузов / Рж. А. Фатхутдинов. – 5-ое изд. – СПб. : Питер, 2006. – 446 с.

7. Федоренко В. Г. Основи інвестиційно-інноваційної діяльності / В. Г. Федоренко. – К. : Алерта , 2004. – 431 с.

Додаткова

8. Балабанский А. В. Системы непрерывного улучшения продуктов и процессов / А. В. Балабанский. – Мн. : "Экоперспектива", 1999. – 237 с.

9. Богданов Г. М. Проектирование изделий: организация и методика постановки задач / Г. М. Богданов. – М. : Изд. стандартов, 1995. – 158 с.

10. Бляхман Л. С. Экономика, организация и планирование научно-технического прогресса Л. С. Бляхман. – М. : Высшая школа, 1991. – 228 с.

11. Васильев Ю. П. Управление развитием производства (Опыт США) / Ю. П. Васильев. – М. : Экономика, 1989. – 239 с.

12. Гапоненко Н. Инновации и инновационная политика на этапе перехода к новому технологическому порядку / Н. Гапоненко // Вопросы экономики. –1997. – № 9. – С. 8–12.

13. Гриньов А. В. Аналіз інноваційного процесу та взаємодії різних нововведень на підприємстві / А. В. Гриньов // Физические и компьютерные технологии в народном хозяйстве. – Х. : 2002. – 418 с.

14. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, стратегічне управління / А. В. Гриньов. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 308 с.

15. Друкер П. Управление, нацеленное на результат / П. Друкер. – М. : Технологическая школа бизнеса, 1992. – 192 с.

16. Иванов М. М. США: управление наукой и нововведениями / М. М. Иванов, С. Р. Колупаева, Г. Б. Кочетков. – М. : Наука, 1990. – 216 с.

17. Інноваційна діяльність в Україні : статистичний збірник. – К. : Держкомстат України, 1998. – 111 с.

18. Концепція науково-технологічного інноваційного розвитку України // Відомості ВР України. – 1999. – № 37. – С. 770–776.

19. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання О. Лапко. – К. : ІЕП НАНУ, 1999. – 254 с.

20. Медынский В. Г. Инновационное предпринимательство : учебн. пособ. / В. Г. Медынский, Л. Г. Шаршукова. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 240 с.

21. Моисеева Н. К. Современное предприятие: конкурентоспособность, маркетинг, обновление / Н. К. Моисеева, Ю. П. Анискин. – М. : Внешторгиздат, 1993. – 221 *с.*

22. Морозов Ю. П. Управление технологическими инновациями в условиях рыночных отношений / Ю. П. Морозов. – Н. Новгород : Университет, 1995. – 174 с.

23. Научно-технический потенциал: структура, динамика, эффективность / Г. М. Добров и др.. – К. : Наукова думка, 1987. – 347 с.

24. Науково-технічний потенціал України; структура, динаміка, ефективність (1991 – 1998). – К. : ЦДПІН ім. Г. М. Доброва, 1998. – 46 с.

25. Николаев И. А. Приоритетные направления науки и технологии: Выбор и реализация / И. А. Николаев. – М. : Машиностроение, 1995. – 156 с.

26. Петрович Й. М. Організація підприємства в Україні : навч. посібн. / Й. М. Петрович, Г. М. Захарчин, А. А. Геребух. – Львів : Оксарт, 2000. – 380 с.

27. Петрович Й. М. Організація виробництва : підручник / Й. М. Петрович, Г. М. Захарчин. – Львів : "Магнолія плюс", 2004. – 400 с.

28. Положення про порядок створення та функціонування технопарків і інноваційних структур інших типів. – К., 1996. – 78 с.

29. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и препятствия (Социальные проблемы инновации) / А. И. Пригожин. – М. : Политиздат, 1989. – 187 с.

30. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс. – М. : Экономика, 1989. – 281 с.

31. Трансформація. Моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи). Інститут економічного прогнозування / за ред. академ. НАН України В. М. Гейця. – К. : Логос, 1999. – 500 с.

32. Україна у цифрах у 2000 році: Корот. ст. дов. // Держкомстат України ; за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Техніка, 2002. – 262 с.

33. Управление инновационным циклом. – К. : Наукова думка, 1993. – 188 с.

34. Управление нововведениями в США: Проблемы внедрения. / отв. ред. Ю. А. Ушанов. – М. : Наука, 1986. – 244 с.

35. Фатхутдинов Р. А. Производственный менеджмент : учебник для вузов / Р. А. Фатхутдинов. – 5-ое изд. – СПб. : Питер, 2004. – 283 с.

36. Цветков А. Н. Государственный организационно-экономический механизм научно-технических нововведений / А. Н. Цветков. – СПб. : ГИЭА, 1997. – 132 с.

37. Шкворець Ю. Програмно-цільове управління реалізацією пріоритетних напрямів соціально-економічного та науково-технічного розвитку / Ю. Шкворець // Економіка України. – 2001. – № 7. – С. 33–39.

38. Экономическая восприимчивость производства к научно-техническим инновациям / отв. ред. Ю. Н. Бажал. – К. : Наукова думка, 1991. – 295 с.

39. Яковец Ю. Предпосылки преодоления инновационного кризиса / Ю. Яковец // Экономист. – 1998. – № 1. – С. 32–37.

40. Ястремская Е. И. Стратегическое инвестирование предприятий / Е. И. Ястремская. – Х. : РИО ХГАДТУ, 1999. – 182 с.

41. Ястремська О. М. Створення нової продукції: організаційно-економічний та маркетинговий аспекти / О. М. Ястремська. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 182 с.

Зміст

Вступ 3
Тема 1. Процес підготовки виробництва до випуску нового продукту і основи його організації 4
Питання для самостійного опрацювання 4
Контрольні питання для самодіагностики 5
Тестові завдання для самоконтролю 5
Тема 2. Державне регулювання і сучасні форми інноваційної ДЗіяльності 8
Питання для самостійного опрацювання 8
Контрольні питання для самодіагностики 8
Тестові завдання для самоконтролю 9
Тема 3. Сучасні методи планування та управління науково-дослідними та дослідно-конструкторськими роботами (НДДКР) 11
Питання для самостійного опрацювання 11
Контрольні питання для самодіагностики 11
Тестові завдання для самоконтролю 12
Тема 4. Конструкторська підготовка виробництва (КПВ) 13
Питання для самостійного опрацювання 13
Контрольні питання для самодіагностики 14
Тестові завдання для самоконтролю 14
Тема 5. Організаційна технологічна підготовка виробництва 16
Питання для самостійного опрацювання 16
Контрольні питання для самодіагностики 16
Тестові завдання для самоконтролю 16
Тема 6. Планова підготовка виробництва 18
Питання для самостійного опрацювання 18
Контрольні питання для самодіагностики 19
Тестові завдання для самоконтролю 19
Глосарій 22
Рекомендована література 27
Основна 27
Додаткова 27

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни "УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ РОЗРОБКИ Й ОСВОЄННЯ ВИРОБНИЦТВА НОВИХ ПРОДУКТІВ"

для студентів спеціальності 8.03060102 "Менеджмент інноваційної діяльності" денної форми навчання

Укладач **Разінкова** Валентина Петрівна

Відповідальний за випуск **Ястремська О. М.**

Редактор **Пушкар І. П.**

Коректор **Бриль В. О.**

План 2012 р. Поз. № 202.
Підп. до друку Формат 60×90 1/16. Папір MultiCopy. Друк Riso.
Ум.-друк. арк. 2,0. Обл.-вид. арк. 2,5. Тираж прим. Зам. №

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ***Дк № 481 від 13.06.2001 р.***